

УДК 418.02

ТЕРМІНИ ЯК СТИЛЕУТВОРЮЮЧИЙ ЕЛЕМЕНТ ТВОРІВ Д. БРАУНА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ (на матеріалі новогрецької, англійської та української мов)

Новицька О. А.

Маріупольський державний університет

У статті розглядаються проблеми відтворення ідіостиліу письменника в художньому перекладі. Дослідження виконано на матеріалі грецького та українського перекладів творів Д. Брауна “The Lost Symbol” (2009) та “The Da Vinci Code” (2004). Наведено способи перекладу стилеутворюючих елементів авторського стилю.

Ключові слова: ідіостиль, термін, конверсія, термінологічні синоніми, стильова диференціація.

Новицкая О. А. Термины как стилеобразующий элемент произведений Д. Брауна и особенности их воспроизведения в переводе (на материале новогреческого, английского и украинского языков). В статье рассмотрены проблемы отражения идиостилия писателя в художественном переводе. Исследование выполнено на материале греческого и украинского переводов произведений Д. Брауна “The Lost Symbol” (2009) и “The Da Vinci Code” (2004). Наводятся способы перевода стилеобразующих элементов авторского идиостилия.

Ключовые слова: идиостиль, термин, конверсия, терминологические синонимы, стилевая диференциация.

Novytska O.A. Terms as a style forming element of D. Brown’s novels and peculiarities of their rendering in translation (based on Greek, English and Ukrainian languages). The article deals with the pressing problems of the author’s individual style rendering in literary translation. Research is carried out on the basis of the translations of Dan Brown’s novels “The Lost Symbol” (2009) and “The Da Vinci Code” (2004) into Greek and Ukrainian. The ways of translating style forming elements of the author’s style are given.

Key words: individual style, term, conversion, terminological synonyms, style differentiation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В епоху модернізації та безперервної еволюції світової літератури широкого використання серед авторів набула тенденція до загадковості, таємничості та містифікації. У боротьбі за увагу та визнання літературній індустрії доводиться залучати досі невичерпані інформаційні ресурси. Один із них – уведення до художнього твору інформації про досягнення наукової думки, соціально-політичні, теологічні, філософські та інші теорії, інтерес до яких раніше не виходив за межі обмеженого кола дослідників-ентузіастів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти авторського стилю привертають увагу як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів. Свій помітний внесок у дослідження авторського стилю зробили Ю. Караулов, В. Кухаренко, В. Григор’єв, В. Леденцова, Д. Ліхачов, О. Северська, Ю. Лотман, В. Виноградов, Р. Якобсон, Ю. Тинянов, М. Бахтін, В. Жирмунський. В. Волошук займалася проблемою понятійного визначення індивідуального стилю автора, О. Мусієнко вивчала ідіостиль крізь призму прийомів перекладу.

Відтворення індивідуального стилю Д. Брауна є однією з ключових проблем перекладу художніх творів і сучасного перекладознавства. У романах Д. Брауна простежується цілісна

система мовностилістичних засобів, характерних для творчої манери мовної особистості письменника. **Актуальність** наукової розвідки визначається важливістю адекватності інтерпретації елементів авторського стилю для вірного сприйняття і створення позитивного естетичного впливу на читача художнього твору.

Об'єктом дослідження є терміни в англomовних творах Д. Брауна “The Lost Symbol” (2009) та “The Da Vinci Code” (2004) та їх грецькі та українські відповідники у перекладах. **Предметом** є мовні особливості творів Д. Брауна загалом і термінів зокрема та способи їхнього відтворення у перекладах новогрецькою та українською мовами.

Мета статті полягає у визначенні основних стилетвірних особливостей термінів у творах Д. Брауна як елементів індивідуального стилю автора, а також виявленні способів їхнього адекватного перекладу.

Матеріалом слугували англomовні оригінали творів Д. Брауна “The Lost Symbol” (2009) та “The Da Vinci Code” (2004), грекомовний та україномовний переклади зазначених творів, виконаний Хрїстосом Капсалїсом та Анжелою Кам'янець відповідно.

Виклад основного матеріалу. Сильова диференціація мови і мовлення та пов'язана з нею можливість вибору різних мовних засобів і прийомів яскраво представлена у текстах художньої літератури. Художня література наочно підтверджує, що поняття точності, образності, експресивності не механічно переходять з одного мовного стилю в інший, а в системі кожного стилю набувають глибокої своєрідності [1]. Вищезазначене стосується і термінів, які у різних стилях мовлення можуть проявляти національно-культурний та конотативний компоненти свого значення [2, 63].

Використання термінів у досліджуваних романах підпорядковується їх основній особливості – поєднанню різних стилів мови. Відбір, комбінація та організація мовних засобів, закріплених за різними функціональними стилями або мовними жанрами, у романах Д. Брауна залежать від двох основних тем: таємниці (*mystery*) і пригоди (*adventure*).

Д. Браун будує сюжет обох романів навколо проблем, які цікавлять суспільство: в основі “Втраченого символу” – таємниця існування загадкового Масонського ордену, в основі “Коду да Вінчі” – божественне походження Ісуса Христа і продовження його роду. Відповідно, терміни, які автор включає в тексти двох романів, стосуються названих проблем.

Таким чином, за допомогою термінів Д. Браун надає викладеним фактам науковості, підсилює атмосферу таємничості, створює ілюзію історичної автентичності написаного. Під час аналізу текстів романів “Втрачений символ” і “Код да Вінчі”, було встановлено, що терміни, головним чином, зосереджені в тих главах романів, в яких герої безпосередньо стикаються зі світом науки чи мистецтва (“Втрачений символ” – глави 1, 4, 11, 15, 21; “Код да Вінчі” – глави 4, 26, 47). Від загального числа слів в досліджуваних романах терміни становлять близько 3,5%.

У романах “Втрачений символ” та “Код да Вінчі” використано біблійні терміни (*behemoth*), історичні та релігійні терміни (*stylus, pagan, conclave, Holy Grail, crux gemmata, crucifix, chalice ma inui*), терміни з математики (*Fabonacci sequence, Divine Proportion, quotient*), архітектури (*dome*). Д. Браун також вводить у тканину романів лінгвістичні терміни (*lingua pura, metaphor, anagram*), терміни, що стосуються шифрів та шифрування (*cryptographer, cypher*) та терміни магії (*pentacle*).

Перекладачі Хрїстос Капсалїс та Анжела Кам'янець зіткнулися з серйозною проблемою при перекладі цих романів. Незважаючи на те, що терміни, уживані в англomовному художньому тексті, часто мають точну відповідність у новогрецькій та українській мовах, переклад повинен бути однорідним за своїм змістом, стилістично точним і водночас зрозумілим читачеві.

На прикладі роману “Код да Вінчі” можна спостерігати бажання автора допомогти читачській аудиторії зрозуміти його задум на глибинному рівні. Значення деяких складних для розуміння термінів Д. Браун розкриває безпосередньо у тексті твору. Він вкладає

загальноуживані англійські слова у мовлення героїв, які вживають їх паралельно з термінологічними синонімами, таким чином пояснюючи їх значення:

1) *The cryptex. A portable container that could safeguard letters, maps, diagrams, anything at all. Once information was sealed inside the cryptex, only the individual with the proper password could access it* (3, 217).

Криптекс. Це портативний сейф, у якому можна було сховати листи, карти, схеми – все, що завгодно. Інформацію, замкнену всередині криптекса, міг дістати лише той, хто знав відповідний пароль (4, 242).

Ο όρος «κρυπτόλεξο», ένα ταιριαστό όνομα για αυτή τη συσκευή που χρησιμοποιούσε την επιστήμη της κρυπτολογίας προκειμένου να προστατεύει τις πληροφορίες που βρίσκονταν γραμμένες στο ειλητάριο ή στον κώδικα που περιείχε στο εσωτερικό της (5, 274).

2) *Holy Grail is the literal meaning of Sangreal. The phrase derives from the French sangraal, which evolved to sangreal, and was eventually split into two words, San Greal* (3, 175).

Святий Грааль – це те, що буквально означає Санґріл. Це словосполучення походить від французького Sangraal, яке з часом перетворилось на Sangreal, а потім розщепилось на два слова – San Greal (4, 197).

"Άγιο Δισκοπότηρο" είναι το κυριολεκτικό νόημα της λέξης Sangreal. Η ρίζα του πρέπει να αναζητηθεί στη γαλλική λέξη Sangraal, η οποία εξελίχτηκε σε Sangreal, που με τη σειρά του χωρίστηκε σε δύο λέξεις, San Greal (5, 223).

Вищенаведені приклади свідчать про те, що часто інформація про той чи інший термін, інтегрована в художній текст як коментар автора або за допомогою мовлення героїв, допомагає читачам зрозуміти сенс написаного та звільняє перекладача від необхідності надання додаткових пояснень у зносках.

Проте у випадку відсутності пояснення терміну, який не можна вважати загальноуживаним, перекладач Христос Капсалис супроводжує текст зноскою-поясненням, коментуючи складний, на його думку, термін або явище:

Langdon's students were always amused to learn that Da Vinci eventually mollified the confraternity by painting them a second, "watered-down" version of Madonna of the Rocks in which everyone was arranged in a more orthodox manner [3, 113].

Οι φοιτητές του Λάνγκντον έβρισκαν ιδιαίτερα διασκεδαστική μία ακόμα λεπτομέρεια: Ο Ντα Βίντσι, προκειμένου να εξευμενίσει την αδελφότητα, ζωγράφισε μια δεύτερη, «λογοκριμένη» εκδοχή της Μαντόνας των Βράχων, όπου όλες οι μορφές είχαν πιο ορθόδοξες στάσεις. *

* Σύμφωνα με ορισμένους ιστορικούς της τέχνης, το δεύτερο αυτό έργο έγινε σε συνεργασία με τους αδελφούς Ντε Πρέντις, Μιλανέζους ζωγράφους. (Σ.τ.Μ.)

Зауважимо, що таке перекладацьке рішення сприяє відтворенню первинного інтелектуального навантаження твору та допомагає справити правильне враження на читача тексту перекладу.

Перекладач Анжела Кам'янець в україномовному перекладі романів "Втрачений символ" та "Код да Вінчі" не надає жодних роз'яснень щодо специфічної термінології. Коментуючи текст перекладу, вона розшифровує іншомовні вкраплення та підпорядковує одиниці виміру маси, відстані, площі звичній для реципієнта системі:

A half-million square feet of space for exhibits, restaurants, and meeting halls (6, 11).

Величезний зал площею півмільйона квадратних футів* для виставок, ресторанів та конференц-холів (7, 15).

* 4,6 га.

У романі "Код да Вінчі" автор неодноразово дає використовуваному терміну розлогі лінгвістичні пояснення словотвірного чи етимологічного характеру. В окремих випадках, до таких пояснень включені латинські слова, і тоді перекладач змушений зберігати латинське слово, щоб не порушити семантику усього фрагмента.

Якщо графічна форма відповідного слова-терміна в англійській мові співвідноситься з різними частинами мови в результаті конверсії, перекладач звертається до двох слів, які належать до різних частин мови, і зберігає одне з них як іншомовне вкраплення:

Nowadays the term pagan had become almost synonymous with devil worship – a gross misconception. The word’s roots actually reached back to the Latin paganus, meaning country-dwellers. ... In fact, so strong was the Church’s fear of those who lived in the rural villes that the once innocuous word for ‘villager’ – villain – came to mean a wicked soul (3, 60).

Сьогодні слово “поганець” стало майже синонімом поклоніння дияволу, а це зовсім неправильно. Насправді це слово походить від латинського *paganus*, що означає “ мешканці сільської місцевості”... Християнська Церква так сильно боялася цих багатобожників, що колись безневинне слово “селянин” – французькою *villain* – набуло значення “негідник” (4, 58).

Στη σύγχρονη εποχή ο όρος «παγανισμός» είχε καταστεί συνώνυμος με τη λατρεία του Διαβόλου, μια τεράστια παρερμηνεία. Οι ρίζες της λέξης στην πραγματικότητα έπρεπε να αναζητηθούν στο λατινικό όρο *paganus*, που σήμαινε τον κάτοικο της εξοχής. Οι «παγανιστές» ήταν στην κυριολεξία άνθρωποι που ζούσαν στην επαρχία... Μάλιστα, ο φόβος της εκκλησίας απέναντι σε εκείνους που ζούσαν στα αγροτικά χωριά ήταν τόσο μεγάλος, ώστε στην αγγλική, που είναι μια λατινογενής γλώσσα, η λέξη *villain*, που κάποτε είχε την εντελώς αθώα σημασία του «χωρικού», να καταλήξει να σημαίνει το διεφθαρμένο άνθρωπο ή και τον κακοποιό (5, 55).

В окремих випадках пояснення терміну будується на історичних фактах, які Д. Браун представляє від імені наратора, як, наприклад, в поясненні значення слова *anagram*, що зустрічається у романі “Код да Вінчі”. Автор використовує посилання на Каббалу, французьких королів, епоху Відродження і римлян, які вивчення анаграм назвали *ars magna*, тобто “велике мистецтво”. Як у грекомовній, так і в україномовній інтерпретації перекладачі чітко дотримуються прийому автора, зберігаючи кожне написане слово, оскільки очевидно, що історико-культурні пояснення захоплюють увагу читача, а мовні засоби, що їх виражають, не створюють труднощів при перекладі.

Велика кількість термінів у тексті художнього твору можуть ускладнити завдання перекладача з пошуку терміна-еквівалента у мові перекладу. Причиною виникнення подібних проблем є полісемія термінів. Англійське слово, крім термінологічного, може мати і нетермінологічне значення. У цьому випадку перекладач Анжела Кам’янець використовує той еквівалент у мові перекладу, який, на її погляд, є найбільш відповідним. Наприклад:

As the claustrophobic panic closed in, Langdon was overcome by images of the sarcophagus shrinking around him. Squeezed by delirium, he fought the illusion with every logical shred of intellect he had (6, 534).

По мірі того, як посилювався напад клаустрофобії, Ленгдону починало здаватися, що стіни кам’яної гробниці звужуються. Щоб остаточно не піддатися паніці, він спробував прогнати це відчуття, пустивши у хід останні залишки розуму (7, 542).

Медичний термін *delirium* (марення, розлад свідомості, що супроводжується галюцинаціями) має також нетермінологічне значення (несамовитість, крайнє збудження), яке і використав перекладач, підбираючи україномовний еквівалент.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, коректне відтворення термінів як ключових елементів ідіостилю Д. Брауна є першочерговим завданням для перекладача. Наведені приклади дозволяють простежити певні закономірності та основні способи перекладу термінів, а саме еквівалентний переклад загальновідомої термінології, пояснення рідковживаної лексики у перекладацькому коментарі, пошук альтернативного, нетермінологічного значення терміну для збереження авторської стилістики твору. Перспективою цього дослідження є розробка питань теорії перекладознавства, а саме вивчення інтерпретації термінів як ключового стилеутворюючого елементу в інших літературних жанрах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звегинцев В. А. Стиль и лингвистика в литературоведении / В. А. Звегинцев // Проблемы теории и истории литературы. – М. : МГУ, 1971. – 159 с.
2. Казакова Т. А. Аспекты теории письменного перевода / Т. А. Казакова. – Свердловск : СГПИ, 1988. – 49 с.
3. Калинычева Е. В. Структурно-семантические характеристики ЛСГ современных английских глаголов “свечения” : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – М. : МГУ, 2002. – 17 с.
4. Карпова О. М. Термины в художественном тексте и писательском словаре / О.М. Карпова // Материалы Международной научно-практической конференции “Коммуникация: теория и практика в различных социальных контекстах – 2002”. – Пятигорск : ПГЛУ, 2002. – Ч.1. – С. 188–190.
5. Кожина М. Н. Стилистика русского языка / М.Н. Кожина. – М.: Просвещение, 1983. – 223 с.
6. Комиссаров В. Н. К вопросу о сопоставительном изучении переводов / Комиссаров В.Н. // Тетради переводчика. – М. : Высшая школа, 1970. – Вып.7. – С.46–50.
7. Комиссаров В. Н. Лингвистическое переводоведение в России / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 192 с.